DOI: 10.48261/PIS264700

OD REDAKCJI

Historia od stuleci pozostaje nie tylko przedmiotem badań, lecz także narzędziem sprawowania władzy i prowadzenia polityki. Manipulowanie obrazem przeszłości należy do najtrwalszych, a zarazem najskuteczniejszych instrumentów propagandy i dezinformacji, służących kształtowaniu pamięci zbiorowej oraz – szerzej – świadomości społecznej. Także obecnie stanowi ważny element rywalizacji politycznej i konfliktów międzynarodowych, służąc legitymizowaniu rządów, mobilizowaniu społeczeństw oraz budowaniu pożądanych narracji politycznych. Współczesna rewolucja cyfrowa nadała temu zjawisku nowy wymiar, przyspieszając tempo i zwiększając zasięg rozpowszechniania fałszywych informacji. Jednak zmieniły się przede wszystkim środki przekazu, natomiast mechanizmy manipulacji często są zaskakująco podobne do stosowanych wcześniej.

Najnowszy numer „Pamięci i Sprawiedliwości" został poświęcony propagandzie i świadomemu zniekształcaniu wizji dziejów. Wiek XX dostarczył licznych przykładów systemowego wykorzystywania tych narzędzi przez państwa, partie polityczne i ruchy ideologiczne w celu kreowania obrazu przeszłości i teraźniejszości zgodnego z ich interesami.

Tom otwiera esej Macieja Korkucia i Filipa Musiała, poświęcony relacjom między polityką pamięci a manipulacją historią. Autorzy sformułowali w nim typologię metod dostosowywania wizji minionych wydarzeń do potrzeb różnych sił politycznych.

Na dział „Studia" złożyło się osiem tekstów, w których poruszono kwestię mechanizmów propagandy i dezinformacji stosowanych przez Związek Sowiecki, III Rzeszę niemiecką i Polskę „ludową". Ukazują one zarówno sposoby fałszowania wydarzeń historycznych i kreowania propagandowych narracji, jak i instrumentalnego wykorzystywania historii do legitymizowania władzy, dyskredytowania przeciwników czy wpływania na opinię publiczną.

Autorzy podjęli zagadnienia propagandy, zarówno sowieckiej, wymierzonej przeciwko II Rzeczypospolitej (Marek Kornat), jak i niemieckiej z okresu II wojny światowej (Monika Napora, Wojciech Grott). Przeanalizowali również mechanizmy podtrzymywania kłamstwa katyńskiego (Witold Wasilewski), dezinformację dotyczącą śmierci gen. Władysława Sikorskiego (Jacek Tebinka) oraz próbę dyskredytacji pamięci Armii Krajowej podczas procesu pokazowego ekspozytury wywiadowczej „Liceum" (Jacek Czaputowicz). Ukazali także wykorzystanie narracji historycznej w schyłkowym okresie PRL (Michał Przeperski)

i po jego upadku, gdy prezydent Wojciech Jaruzelski próbował, na użytek potomnych, stworzyć obraz swoich rządów w latach osiemdziesiątych (Patryk Pleskot).

W dziale „Varia" poruszono kwestię relacji między Żydami zbiegłymi z gett na zachodnim Polesiu a sowieckimi partyzantami operującymi na tym terenie w latach 1941–1944 (Grzegorz Berendt), przedstawiono losy oficera Wojska Polskiego i ofiarę stalinowskich represji kpt. Wacława Durysa (Witold Jarno, Artur Kuprianis), reakcje wywiadu amerykańskiego na zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki na podstawie dokumentów archiwalnych z lat 1984–1985 (Katarzyna Jóźwik) oraz działania Biura Ochrony Rządu wobec kryzysu społecznego i politycznego, który miał miejsce w grudniu 1970 r. (Paweł Miedziński).

Dział „Materiały i dokumenty" zawiera opracowaną przez Macieja Korkucia edycję *Słowniczka politycznego dla żołnierzy*, wydanego w sierpniu 1945 r. przez Główny Zarząd Polityczno-Wychowawczy Wojska Polskiego. Publikacja ta miała charakter instruktażowy i służyła upowszechnianiu wśród żołnierzy podstawowych tez propagandy komunistów w okresie kluczowym dla przejmowania i umacniania przez nich władzy w Polsce.

W dziale „Recenzje i polemiki" Tadeusz P. Rutkowski omówił biografię historyka, prof. Zbigniewa Wójcika, napisaną przez Mariusza Kolmasiaka.

Tom zamyka sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej, poświęconej gen. dyw. Stefanowi Roweckiemu „Grotowi", autorstwa Bartosza Janczaka.

Mamy nadzieję, że prace zgromadzone w tym numerze pisma staną się inspiracją do pogłębionej refleksji nad rolą historii we współczesnym świecie oraz nad potrzebą krytycznej analizy mechanizmów propagandy.

Bartosz Janczak
ORCID: 0000-0003-0233-7443

Rafał Opulski
ORCID: 0000-0001-9772-0298